

7. Human Development Report, 2009. - New York, USA, 2009. - Режим доступу: <http://hdr.undp.org>.
8. ISCED 1997 / UNESCO. - Режим доступу: www.uis.unesco.org.
9. McGill University. For postdoctoral scholars. - Режим доступу: <http://www.rpcqill.ca/gps/postdocs/>.
10. McGill University - Режим доступу: <http://www.mcgill.ca/>
11. Queen's University. - Режим доступу: <http://www.queensu.ca/>.
12. Queen's University. Post Doctoral Fellows. - Режим доступу: <http://www.hr.queensu.ca/policies/emp-postdoc.php>.
13. Times Higher Education. - Режим доступу: <http://www.timeshighereducation.co.uk/>.
14. Universite de Montreal. - Режим доступу: <http://www.umontreal.ca/english/index.html>.
15. Universite de Montreal. Le doctoral - Режим доступу: <http://www.futursetudiants.umontreal.ca/fr/2e-et-3e-cycles/le-doctorat.html>.
16. Universite de Montreal. Postgraduate Fellowships. - Режим доступу: <http://www.futursetudiants.umontreal.ca/2008/prospective/graduate-stud/postgraduate.html>.
17. University of Toronto. Graduate School - Режим доступу: <http://www.gradschool.utoronto.ca/home.htm>.
18. University of Toronto. Postdoctoral Fellows. - Режим доступу: <http://www.sqs.utoronto.ca/informationfor/postdoctoral.htm>.
19. University of Toronto. - Режим доступу: <http://www.utoronto.ca/>.

УДК 378.1(439):379.85

О.О. ФЕДОРЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА РЕФОРМУВАННЯ ТУРИСТСЬКОЇ ОСВІТИ В УГОРСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Анотація. В статті розглядаються розвиток та реформування туристської освіти в Угорській Республіці. Аналізуються основні етапи, принципи, методи і завдання підготовки студентів туристичних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Ключові слова: туристська освіта, сфера гостинності, реформування освіти, туризм і готельне господарство.

Аннотация. В статье рассматриваются развитие и реформирование туристического образования в Венгерской Республике. Анализируются основные этапы, принципы, методы и задания подготовки студентов туристических специальностей в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: туристическое образование, сфера гостеприимства, реформирование образования, туризм и отельное хозяйство.

Annotation. The article deals with the development and reforms of tourism education in Hungary. The main stages, principles, methods and tasks of tourism students' training at the higher educational establishments are analysed.

Key words: tourism education, hospitality industry, reform process in education, tourism and catering.

Актуальність. За роки існування незалежної держави Україна зазнала значних змін як в соціально-економічній, так і в духовно-культурній сферах. В умовах розвитку ринкових відносин та міжнародного співробітництва туризм стає важливою складовою економіки країни. А в поєднанні з кризою традиційних економічних галузей, туризм може стати єдиною альтернативою для розвитку багатьох регіонів. Його пріоритетними завданнями є не лише обмін культурними та духовними багатствами країн, а й зближення народів, що спричинено процесами гло-

балізації та європейської інтеграції. За даних обставин Україна потребує висококваліфікованих фахівців даної галузі, підготовка яких і є одним із важливих завдань вищої школи.

Система професійної освіти у сфері туризму, за умов участі України в Болонському процесі, потребує вивчення позитивного та негативного досвіду інших країн для визначення найсприятливіших умов та факторів підготовки спеціалістів. Однією з країн, чий науково-практичний досвід підготовки фахівців для сфери туризму варто досліджувати, є на нашу думку Угорська Республіка. Як країна, що пройшла довгий шлях від колишнього члена соцтабору до повноправного члена Європейського Союзу, Угорська Республіка може стати прикладом реформування освіти відповідно до вимог європейської спільноти.

Саме тому метою нашого дослідження є вивчення системи та змісту туристської освіти у вищій школі Угорської Республіки, аналіз реформ та змін, що відбулись внаслідок запровадження Болонської системи, а також місце туристської освіти у вищій школі та туристичній індустрії.

У наш час дослідження усіх аспектів туризму набуло широкої популярності як в Україні, так і за кордоном. Серед вітчизняних науковців, що досліджують туристську освіту, варто відзначити роботи О.Ю. Дмитрука, І.А. Зязюна, О.І. Левицької, Л.Г. Лук'янової, В.С. Пазенка, В.К. Федорченко, Ю.І. Яковенко. Значний внесок у вивченні досвіду зарубіжних країн з даного питання зробили Л.В. Кнодель, Л.В. Сакун, І.В. Петрова, Л.В. Чорна, та ін. Основні етапи, принципи і завдання підготовки кадрів для туристичної галузі в Угорській Республіці розкрито в працях Акош Катай, Ґабор Міхалко, М.Мундручо, Тамара Рац, та ін.

Незважаючи на те, що туризм і був основною галуззю угорської економіки, починаючи з середини 1970-х років, все ж його структура і характеристики зазнали значних змін за останні 20 років. В туристичній індустрії найважливішими змінами були зріст малих і середніх приватних підприємств, зміна системи соціального туризму і ліквідація традиційної монополії в секторах тур-оперейтингу та поселення. Кількість спільних підприємств також зросла, а більшість колишніх державних компаній були приватизовані. Пропозиції все більше і більше урізноманітнювались, все більше і більше учасників з'являлось на ринку туристичних послуг.

Хоча освіта в сфері гостинності має свої традиції в Угорщині, туристська освіта є відносно новим феноменом в цій країні. Туристська університетська освіта бере свій початок від заснування Туристичного дослідного центру Будапештського економічного університету в 1992 році, після чого було засновано ряд коледжів та факультетів, що пропонували освіту як за традиційними туристичними галузями, так і за новими, відповідно до потреб регіону: Університетський коледж імені Яноша Кодолані, факультет туризму в Коледжі комерції і готельного господарства (зараз Коледж комерції, готельного господарства і туризму) при Будапештському економічному університеті та ін.

За останні десять років туризм став академічною галуззю, яка розвивалась найшвидше. Тому на даний момент одинадцять освітніх закладів пропонують туристську освіту в рамках системи вищої освіти Угорщини. Серед них:

- Будапештський університет «Корвінус» (факультет управління бізнесом);
- Будапештський економічний університет (Коледж комерції, готельного господарства і туризму);

- Інститут імені Кароя Естерхазі (м. Егер) (факультет економіки і соціальних наук);
- Інститут туризму і економіки імені Хеллер Фаркаш;
- Інститут імені Яноша Харшані;
- Університетський коледж імені Яноша Кодолані;
- Інститут імені Роберта Кароля (факультет економіки);
- Західноугорський університет (факультет імені Яноша Хере Опаці);
- Університет Паннон (м. Веспрем) (факультет економіки);
- Печський університет (факультет імені Ільєша Дюло);
- Сольнокський університет (факультет бізнесу).

У 1999 році Угорська Республіка підписала Болонську Декларацію, яка вступила в дію у вересні 2006 року після реформування угорської освіти та прийняття Законодавчих актів 2001-2002 рр. та 2005-2006 рр. Згідно з Болонською системою першим циклом вищої освіти є навчання, що закінчується одержанням диплома бакалавра (BA або BSc). Усі вищезгадані навчальні заклади пропонують бакалаврські програми навчання за напрямом «Туризм і готельне господарство» з метою забезпечення студентів знаннями та корисними навиками, а також розвитком таких компетенцій, котрі випускники зможуть практично застосовувати в подальшій професійній діяльності. Усе це здійснюється для того, щоб поліпшити шанси випускників успішно конкурувати на ринку праці. Після одержання диплома бакалавра є можливість знайти роботу, або ж продовжити навчання другого циклу вищої освіти, результатом успішного закінчення якого є одержання диплома магістра (MA або MSc). Такі програми навчання за напрямом «Менеджмент туризму» пропонують лише Будапештський економічний університет та Інститут туризму і економіки імені Хеллер Фаркаш. PhD - це найвищий ступінь, який можна отримати в угорських вищих навчальних закладах, а в туристичній галузі цю можливість надає Печський університет [7].

Оскільки Угорська Республіка є членом Європейського Союзу, то й навчання у вищих навчальних закладах цієї країни є невід'ємною частиною сфери європейської вищої освіти. Кредити та дипломи, отримані в Угорщині, визнаються й у інших європейських державах. У вересні 2003 року було прийнято рішення ввести в усіх вищих навчальних закладах Угорщини Європейську кредитну трансферну систему (ECTS). Мінімальне число кредитів для одержання диплома бакалавра - 180, для магістра - 240 і для PhD -180. Окрім того, необхідно захистити дипломну роботу, пройти стажування впродовж одного семестру та отримати 2 сертифікати про знання іноземних мов [6].

Методи навчання включають лекції (що, на жаль, складають більшу частину програми, особливо з обов'язкових курсів туризму, через велику кількість студентів), семінари, роботу в туристичній індустрії, практику (особливо з анімації та екотуризму), залучення студентів до проведення досліджень зі спеціальності.

Оцінювання зазвичай проводиться у формі усних або письмових екзаменів та есе, але практичні курси студентів оцінюються за результатами їхнього навчання впродовж семестру.

Період професійного навчання - це додаткова і обов'язкова частина програми. Місце стажування, яке відбувається на четвертому році навчання, організовується факультетом і роботодавцями. Це дає студентам можливість отримати досвід і реалістичне розуміння робочого середовища туристичної індустрії. Місця

стажування пропонуються у різних секторах, включаючи готелі, тур-операторів, туристичні агенції, національні парки, туристичні атракції, ресторани тощо.

Оскільки стажування передбачено наприкінці програми, воно є вигідним для потенційних роботодавців, адже студенти вже здобули необхідні для роботи теоретичні знання. Але, на нашу думку, для студентів краще було б проходити стажування після засвоєння половини навчальної програми (їхній практичний досвід зміг би допомогти зробити вибір на останній рік навчання) і стажування могло б бути більш інтегроване в навчальних курсах.

У світі, де все швидко змінюється, найбільшим викликом, для закладів вищої освіти в галузі туризму і гостинності, є забезпечення потреб індустрії, які також швидко змінюються [4]. Університети і коледжі прагнуть не лише надати студентам належний рівень знань, але й збільшити їхній потенціал щодо працевлаштування шляхом розвитку управлінських вмінь і компетенцій [5]. Для досягнення цієї мети заклади вищої освіти намагаються розробляти високоякісні академічні програми та навчальні курси, а також пропонують обов'язкові програми стажування у закладах туристичної індустрії. Головною метою стажування є забезпечення студентів практичними навичками і професійним досвідом роботи. Крім того, програми стажування надають безліч переваг як для студентів, так і для залучених компаній. З одного боку, практичний професійний досвід, який здобувають студенти, збільшує їхні шанси на працевлаштування і допомагає їм планувати майбутню кар'єру в туристичній індустрії. З іншого боку, компанії мають змогу наймати кандидатів, що найбільш відповідають вимогам, зберігати зв'язки з найважливішими джерелами нової робочої сили - освітнім сектором, і мають можливість зменшувати завантаженість постійного штату, перекладаючи відповідальність за рутинну роботу у гарячі сезони на стажерів або працюючих студентів [4].

З того часу, як індустрія туризму і гостинності функціонує в умовах, що швидко змінюються, зміст програм вищої туристичної освіти повинен переглядатись періодично для того, щоб забезпечити її потреби. Хоча навчальні заклади, які пропонують навчання у галузі туристичного менеджменту, намагаються постійно розвивати свої програми, щоб відповідати вимогам ринку праці, досить часто вищу туристську освіту критикують через те, що підготовчі і, особливо, навчальні програми готують «науковців» замість професійних менеджерів із міжнародним кругозором.

У вищій туристській освіті довгий час не було офіційної навчальної програми. Хоча в усіх важливих туристських програмах існували схожі курси (такі як географія туризму, маркетинг туризму, економіка туризму, тур-оперейтинг), кожна програма зосереджувалась на різних аспектах туризму. Окрім того, університетська освіта завжди була більш теоретичною (іноді, особливо на початку, навіть надто теоретичною), тому методи планування або політичні науки завжди вважались необхідними в цих програмах.

Основною причиною відсутності консенсусу щодо навчальної програми був, можливо, той факт, що новостворені установи завжди шукали іноземних партнерів, і співпраця в багатьох випадках також включала в себе допомогу в розробці програми. Основною метою цих спроб було заповнення прогалин в існуючих програмах (зазвичай стосовно менеджменту, стратегічного планування, об-

слуговування клієнта або маркетингу) і гармонізація угорської освіти з системою Західної Європи. Така співпраця варіювалась від адаптування усіх туристських програм (з зовнішнім затвердженням і оцінкою) до спільної розробки певних курсів, або до допомоги в підготовці працівників шляхом візитів для обміну доса́дом, навчанням і т.п.

Також розробці навчальної програми перешкоджала відносна нестача літературних джерел з туризму угорською мовою. Хоча все більше книг видавалось, вони, як правило, були перекладами, а іноді головні підручники, які використовуються в програмі, були іноземною мовою, в основному англійською. Ці книги слугували опорним матеріалом лише для лекторів.

Однією з найдоцільніших ініціатив було видання журналу туристичних досліджень (*Turizmus Bulletin*) Угорською туристичною службою. Поява можливостей друкувати наукові роботи значно сприяла дослідженням туристичної галузі, які традиційно здійснюються університетами, тому розвиток науково-дослідної діяльності мав значний вплив на вдосконалення освіти.

На даний час навчання варіюється від завершених програм з отриманням ступеню до декількох вибіркових курсів. Університети пропонують денну, заочну та дистанційну форми навчання. Підготовка студентів також дещо відрізняється. У більшості університетів студентів туристичних спеціальностей готують на факультетах економіки, забезпечуючи їх знаннями з основних економічних дисциплін, таких як основи економіки, менеджмент, фінанси, мікроекономіка, макроекономіка, бухгалтерський облік, маркетинг, економічна інформатика, статистика, управління персоналом, та ін. У блок туристичних дисциплін обов'язково входять такі предмети: вступ до туризму, менеджмент туризму, маркетинг туризму, планування і розвиток туризму, організація дозвілля, географія туризму, тур-оперейтинг, менеджмент готельного господарства та ін.

Значним досягненням останніх років стало введення в програму таких дисциплін, як культурний туризм, спа- та оздоровчий туризм, екотуризм та сільський туризм. Однак, для забезпечення регіональних потреб ряд вищих навчальних закладів включає до переліку власних інтересів досліджень та навчальних програм особливі для свого регіону предмети. Так, наприклад, Інститут імені Роберта Кароля досліджує винний та мисливський туризм, Університетський коледж імені Яноша Кодолані - водний туризм, кінний туризм, анімацію і організацію дозвілля, Західноугорський університет - гастрономію, спортивний туризм, народні ремесла в туризмі, мистецтвотерапію і культурний туризм, Сольнокський університет - гастрономію (екзотична кухня) та організацію конференцій і подій.

Хоча туристська освіта почала також розвиватись на рівні середньої освіти, на даний момент освіту на рівні університету і коледжу забезпечує надмірна кількість навчальних закладів, а професійне навчання - недостатня кількість установ, особливо в порівнянні з системою Західної Європи. Професійне навчання забезпечується Інститутом додаткового (подальшого) навчання комерції і туризму. Його програма включає курси для гідів, для дрібних туристичних агенцій, спеціалізовані мовні курси і т.п. Декілька середніх шкіл також пропонують туристське навчання на різних рівнях (включаючи спеціальний курс розроблений *American Express* для середньої освіти).

На академічному рівні туристська освіта є однією з галузей, які розвиваються дуже швидко, тому в найближчому майбутньому може виникнути небезпека надмірної кількості випускників туристичних спеціальностей. Щоб уникнути цієї проблеми, освіта має декілька альтернатив: встановити тісніші зв'язки з індустрією для того, щоб прогнозувати, певною мірою, попит на спеціалізовану робочу силу, і щоб розвивати спеціальні програми на основі цих прогнозів; щоб модифікувати структуру освіти, збільшуючи роль професійної освіти; або щоб забезпечити студентів високоякісною освітою, яка є відносно загальною, але достатньо комплексною, в результаті якої робоча сила є гнучкою, з сильними інтелектуальними здібностями і широким світоглядом на всю індустрію туризму.

Зв'язки між академічними закладами і туристичною індустрією зросли за останні декілька років. Хоча й досі існує відносна нестача контактів, але встановлення і розширення цих зв'язків є основним пріоритетом для більшості закладів. Типові приклади співпраці з індустрією - це запрошення лекторів з компаній, забезпечення студентів місцем роботи в індустрії на певному етапі їхнього навчання, післядипломні програми і короткі курси для менеджерів туризму, співпраця в дослідній роботі із залученням студентів (зазвичай з маркетингу) і консультаціями викладачів.

Туризм - це унікальна індустрія, тому що працівники, насправді, є частиною обслуговуючого продукту, який туристи споживають протягом перебування у місці відпочинку. На справжню і відчутну якість обслуговування, а також на задоволення клієнта впливає особистий внесок працівників та їхнє залучення до процесу надання послуг. Щоб упевнитись, що якість сервісу задовольняє очікування клієнтів, а процеси обслуговування гарантують та ефективну діяльність компанії, роботодавці зазвичай шукають працівників із гнучкими вміннями та компетенціями, включаючи сильні комунікативні вміння, міжособистісні вміння, вміння вирішувати проблеми, і здатність швидко приймати потрібні рішення [3]. Для того, щоб забезпечити студентів ринковою і конкурентоздатною освітою, більшість туристичних шкіл нещодавно стала зосереджуватись на компетенції, а не простій передачі теоретичних знань.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що Угорська Республіка пройшла довгий та складний період перетворень у багатьох сферах соціально-економічного життя. Так само багато змін відбулось у системі освіти в цілому, і в туристській освіті зокрема. На сьогоднішній день Угорщина набуває все більшої популярності серед туристів завдяки налагодженій системі прийому та обслуговування в індустрії гостинності. Це відбувається, в першу чергу, завдяки швидкому прогресу і вдосконаленню підготовки кадрів для цієї галузі. Досвід Угорської Республіки у розвитку та реформуванні туристської освіти може стати прикладом для наслідування, оскільки позитивні результати, такі як відповідність європейським нормам і визнання диплому на міжнародному рівні, є метою реформування системи вищої освіти в Україні.

Література:

1. Сакун Л.В. *Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира: Монография.* - К.: МАУП, 2004. - 399 с.
2. Федорченко В. К. *Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: Монографія.* - К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. - 472с.

3. Mundruczy M. (1996): *Tourism and tourism education in Hungary*; In: Richards, G. ed.: *Tourism in Central and Eastern Europe: Educating for Quality*; ATLAS. Tilburg University Press, Tilburg, The Netherlands, p.47-55.
4. Ratz, T. and Katay, A. (2007): *Skills and Competencies in Tourism Employment - A Cultural Analysis of Expectations and Experiences*. In: Ratz, T. and Sardi, Cs. (eds.): *(Inter)cultural Aspects of Tourism Development*. Szekesfehervar: Kodolanyi Janos University College, pp.89*100
5. Rötzt T. (1997): *Transformation of Hungarian Tourism Education*; International Conference on Education and Training in Tourism and Hospitality Studies, Dahab. Egypt.
6. <http://www.kodolanyi.hu/ru/programs>.
7. www.kredittlap.hu (Bologna Process in Hungary).